

La pedra seca

El sorprenent llegat de La Ruta de la Capona

ROSA M. CANELA I BALSEBRE

*"Qui no estima els marges vells no estima la terra, ni sent la poesia rural,
ni comprèn l'esperit del paisatge."*

(Antoni Rovira i Virgili)

En arribar al Pla de Santa Maria, trobem una rotonda presidida per una bonica barraca de pedra seca. És un petit avançament del que el visitant curiós pot descobrir passejant per les planes del municipi: una gran concentració de construccions de pedra seca que resten a l'espera de qui vulgui conèixer el seu gran valor. Grans barraques, cossiols, aixoplucs, marges, arneres, corrals... aixecats sols amb pedra, peça a peça, sense cap material d'unió i amb molt de treball i d'enginy, gràcies a la saviesa de la gent del camp.

Al mateix Pla de Santa Maria trobem també la Ruta de la Capona, un itinerari de descoberta del ric patrimoni de pedra seca. Una ruta que es va inaugurar el 2003 i que s'ha convertit en un referent. El 2005, va ser reconeguda amb el Premi Turisme Interior de la Costa Daurada i, el 2003, amb el premi a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural de l'Institut d'Estudis Vallencs. Però el seu major reconeixement ha estat el gran nombre de visitants que l'han volgut descobrir, persones vingudes d'arreu, que queden sorpreses d'aquestes construccions aparentment tan

humils però tan espectaculars i tan ben construïdes. Al llarg de poc menys de dos quilòmetres, s'observen onze construccions diferents, totes elles amb molt d'encant. La que més sobresurt és se'ns dubte el Cossiòl del Soleta, una gran construcció destinada a recollir aigua de la pluja que sorprèn pel seu interior, amb una columna central d'on arrenquen quatre arcades en forma de palmera; és una construcció única i d'una gran bellesa, una joia que cal no deixar de visitar.

Aquesta ruta, una aposta per dignificar i revaloritzar les construccions de pedra en sec, va comptar amb l'impuls de l'Ajuntament del Pla de Santa Maria i la col·laboració dels propietaris i les entitats del municipi.

Contemplar alguna d'aquestes obres fetes amb milers de pedres, de grans i de petites, amb moltes tones de pes, és sentir-se interrogat pel passat, i preguntar-se per qui les va fer, com les van aixecar, quan les van construir i molts altres aspectes desconeguts. Aquest patrimoni és memòria, sentiment, pertinença i identitat.

Al terme del Pla, entre les diferents construccions de pedra seca existents, les més abundants són les barraques i els marges. De barraques, en destaquen algunes de molt monumentals, amb diverses estances, fins a quatre en una d'elles. Grans edificacions que semblen desafiar-ho tot, pedres que queden en tensió, pedres que semblen cansades d'aguantar però que segueixen sent part d'un tot resistent a tempestes, ventades... i als capricis de les nostres generacions.

Aquestes barraques no eren vivendes permanents, sinó espais habitats puntualment quan era necessari, en cas de mal temps o en temporada de collites. Podem imaginar el pagès fent nit en una d'elles: el silenci, la foscor, el sense temps, la primera llum del dia, el cant dels ocells, la pluja, la foguera, la mula i el gos que li feien companyia... en comunió amb l'entorn, protegits per les pedres. *"La barraca de pedra seca és la construcció essencial que representa el refugi per l'home (...); la volta (...) pot proporcionar abrigo, soplúig, asil, repòs, acollida, pot esdevenir espai de meditació, de reflexió, de concepció; resposta possible del claustre matern, en la tribulació, en el terror."* (Xavier Amorós, poeta de Reus.)

Una barraca és molt més del que a primer cop d'ull pot semblar: és sobretot un element funcional alhora que una obra d'una gran vàlua artística, però és també el que ens provoca, són aquells sentiments que ens desperta, de curiositat, d'interès, de tendresa, de connexió. *"Les barraques tenien, per a mi, un encant especial quan de petit anava a collir olives, perquè em donaven un sentiment de recolliment, de pau i de seguretat (...). M'astorava la voluntat i l'encert de construir la barraca i el marge que circumdava "el tros" ja sols faltava quan, assedegat, treia l'aigua de la cisterna feta amb el mateix encert i professionalitat que la barraca, per a tenir un quadre bucòlic complet (...); era admirador fervent de la natura en totes les seves intimitats."* (Josep Maria Freixes de Valls. Pensant en veu alta, 1991.)

I els marges presents aquí i allà, quilòmetres i quilòmetres de pedres que ordenen la terra, la divideixen i l'expliquen, pedres arrencades per separar i delimitar, que donen un toc humà als camps, pedres que semblen col·locades des de sempre.

LA PEDRA SECA

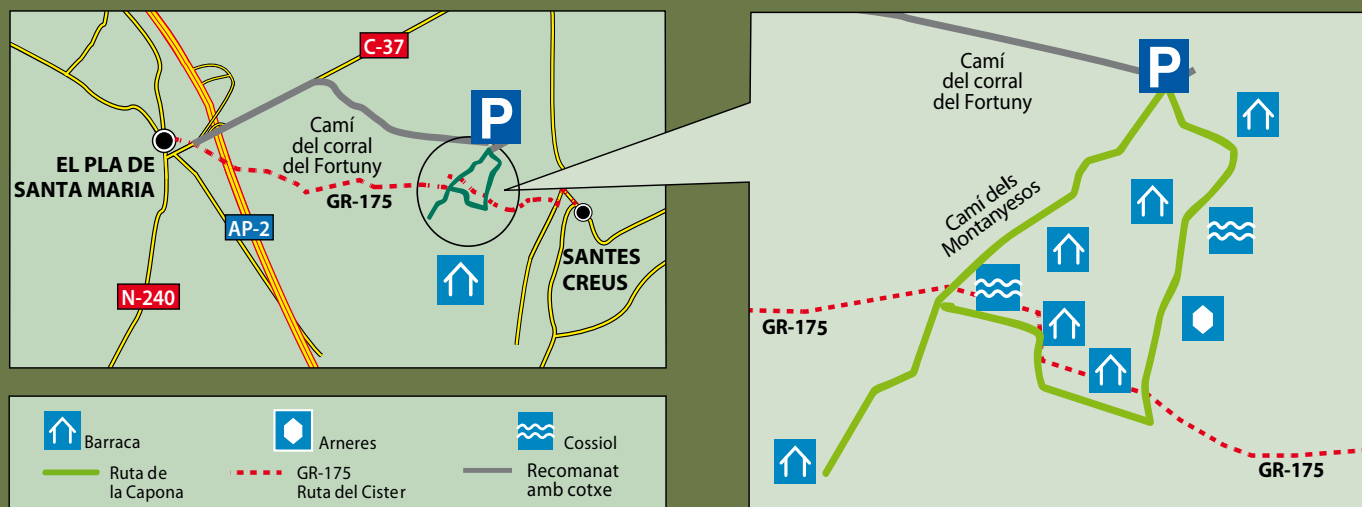
A l'esquerra, barraca de planta quadrada amb escala lateral.

A la dreta, barraca dels Fontanals.

En la pàgina anterior, interior de la barraca del Cossiòl d'en Soleta.

LA RUTA DE LA CAPONA

LA PEDRA SECA

Plànol de La Ruta de la Capona i dels seus accessos, al Pla de Santa Maria.

En la pàgina següent, barraca de doble planta.

Per a més informació:

Ajuntament del Pla de Santa Maria
Pl. Vila, 1 - 43810
Tel. 977 630 006
aj.pla@altanet.org
www.elpladesantamaria.cat

Horari d'atenció al públic
De dilluns a divendres,
matins de 10 a 13.30h;
tardes, de 18 a 20h
(divendres tancat)

Les construccions de pedra seca són una important mostra de l'adaptació de l'home al medi, d'una bona interrelació. Estan integrades en el paisatge, en són part i en ell van tenir la seva raó de ser, són inseparables d'aquest paisatge cultural que és viu i canviant, en constant transformació per la mà de l'home i de la natura. És un paisatge per gaudir, per anar coneixent i sobretot per respectar.

L'art de la pedra és present en totes les construccions: cadascuna és diferent i única, amb la seva personalitat i amb infinitat de detalls que la diferencien de la resta. Però totes són fetes pedra a pedra, empenyent-se mútuament per no caure, i el resultat és sempre un conjunt harmoniós. Tot com una bona suma, com un puzzle de pedres, on cada pedra ocupa el seu lloc i entre totes fan el millor resultat possible, un espai per refugiar-se, per alliberar la terra de la pedra, per guardar l'aigua de la pluja, per separar finques, per contemplar, per demostrar que unes mans poden fer molt... La gran lliçó per aprendre és fer el màxim amb el mínim.

Aquesta arquitectura tan rural i popular connecta molt amb el visitant, amb els seus orígens, perquè tots tenim arrels en el camp, en la pagesia. Aquesta és una pedra aspra sense polir, una pedra humil i envellida nascuda de la mateixa terra, i de la qual segueix ben a prop amb el noble destí que se li ha reservat. De ser una nosa, un destorb al camp, s'ha convertit en part d'unes construccions útils i de gran bellesa.

Cal redescobrir aquest patrimoni que anys enrere passava del tot desapercebut i havia estat oblidat i menystingut, cal donar-li més valor, i contribuir a través seu a rendir un homenatge als nostres avantpassats, gent humil, que van aixecar aquestes joies arquitectòniques que desafien el pas del temps i que evocuen un temps llunyà.

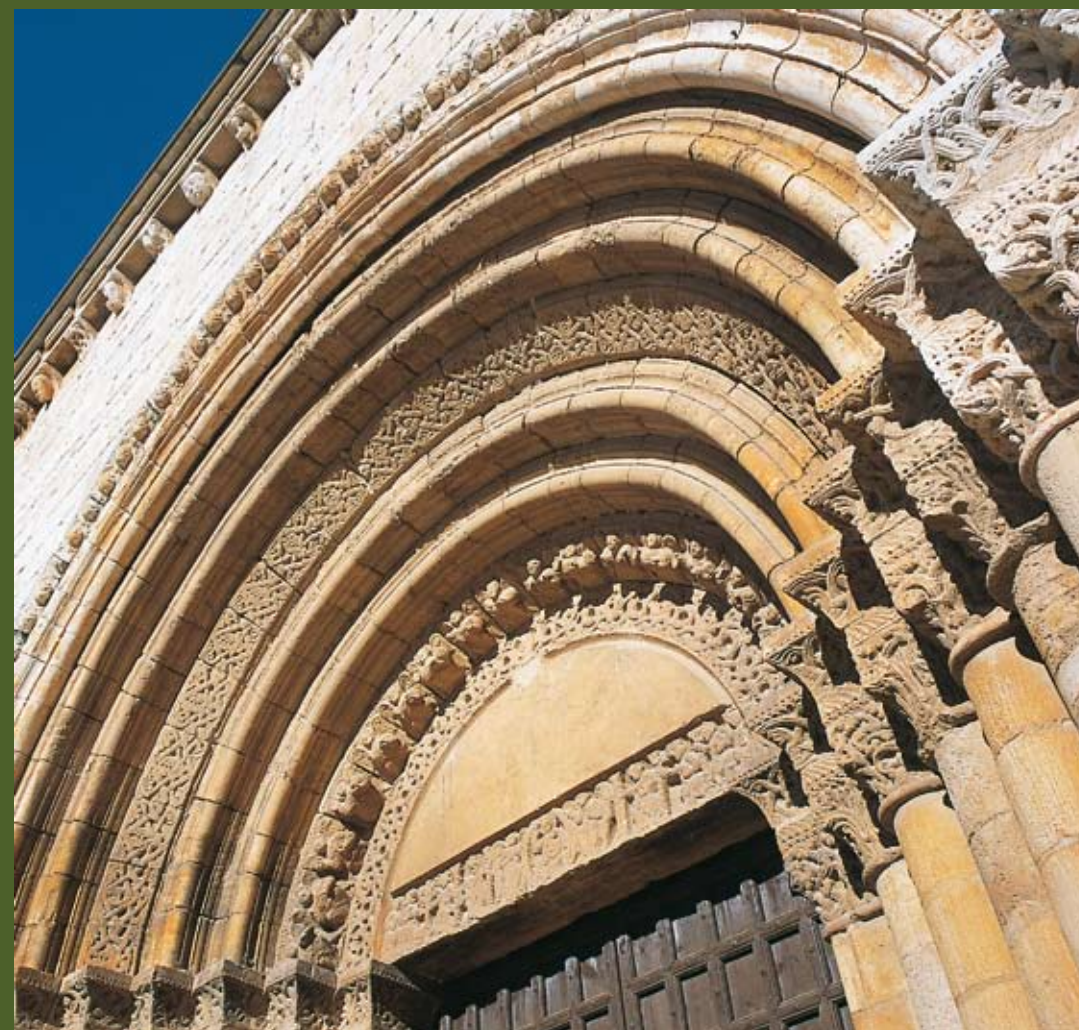
Grans edificacions que semblen desafiar-ho tot, pedres que queden en tensió, pedres que semblen que estiguin cansades d'aguantar, però que segueixen sent part d'un tot resistent a tempestes, ventades... i als capricis de les nostres generacions

I en admirar aquestes construccions, no hem d'oblidar totes les mans anònimes que les van fer possibles, mans treballades, mans aspres com la mateixa pedra, mans que poc sabien de descans i que molt sabien de lluita per sobreviure. Era en èpoques de menys treball al camp, especialment a l'hivern, quan feien i refeien les construccions, transformaven, molt a poc a poc, el paisatge, pedra a pedra, dia a dia, any a any. D'aquests pagesos, d'aquesta gent de la terra ens queda el llegat de la pedra seca, i descobrir-lo i valorar-lo és el millor reconeixement que els podem fer. Són pedres que quasi se senten, que es deixen estimar.

"El caminant haurà vist que, de la mateixa manera que el primer dia de la Creació Déu va separar la terra del mar, molts dies després l'home va haver de separar la roca de la terra. D'aquí els marges, aquestes muralles ciclòpies que marquen propietats i encalaven els arbres per si de cas es desarrelen. Aquests marges de l'Alt Camp no són meres aglomeracions de rocs.

Hi ha una estructura interna, una saviesa en la qual han intervingut els millors torsimanyos de la natura, que han agafat les pedres com si fossin paraules per escriure a la pissarra del pla. De tant en tant, d'entre aquests marges altíssims, en surt una barraca de pedres. Val la pena entrar-hi. Trobarem encara avui un terra premat sota el repòs de generacions senceres de pagesos que han deixat allà borasses, càntrics i collites.

Tota la cabana transpirarà aquella verda olor de fum fred arrapat a les pedres i de garrofes sense mula o càntrics sense aigua. (...) A la penombra d'una d'aquestes cabanes eternes s'ens acut creure en una arquitectura espontània que un caprici geològic ha deixat allà per donar aixopluc als mestres que ensenyen la terra a ser-los útils." (Joan Barril. L'Alt Camp, 1992.)

EL PLA DE SANTA MARIA ET SORPRENDRÀ.

HISTÒRIA I NATURA

Al mig de La Ruta del Cister, el Pla t'espera!! Gaudeix del nostre patrimoni, de les nostres festes i tradicions. Descobreix les barraques de pedra seca; l'església romànica; els aiguamolls; el nucli històric amb portals, cases pairals, façanes amb esgrafats i l'església parroquial; l'antiga fàbrica tèxtil amb la seva gran bassa, la muntanya de Sant Ramon, etc.

Setmana del
15 D'AGOST
LA FESTA MAJOR
D'ESTIU

Del 16 al 18
D'OCTUBRE
FIRA DEL VENT
(Fira multisectorial)

VISITEU-NOS!

Ajuntament del Pla de Santa Maria

Tel. 977 63 00 06

www.elpladesantamaria.cat